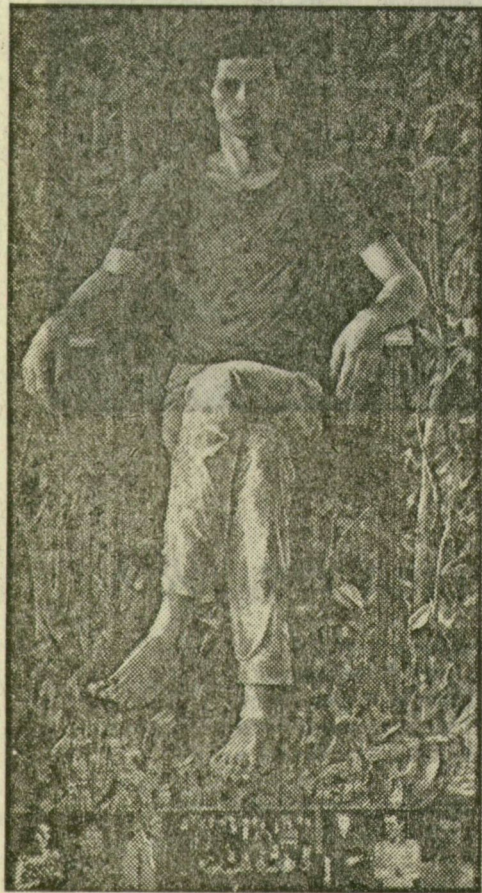
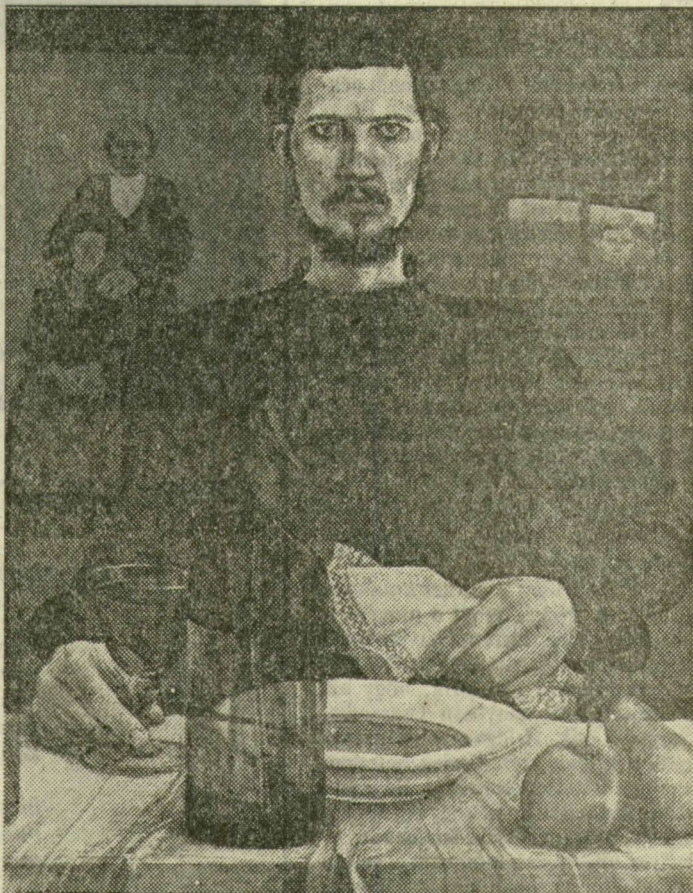

Tékozló fiúk egy tékozló országban

ÖNARCKÉP

A TÉKOZLÓ FIÚ HAZATÉRÉSE

I.

Ültünk a Sárkány-tanszék mélyvizében. A pincér gyakorta cserélte a poharakat, s minél több üres sorakozott a sörfoltos abroszon, annál közelebb éreztük magunkhoz a világmegváltás esélyeit. Már ott ült az asztalunknál Che Gevara, John Lennon, Salinger, a párizsi diáklázadások vezérei és az előttünk lépők, a „nagy generáció” szegedi csoportjának tagjai, akikről szívesen feledkeznek meg a „nagy emlékezők”: Paál István, Veress Miklós, Szepesi Attila, Petri Feri és persze Zoltánfy Pista. Verseik már megjelentek az Egyetem és a Tiszatáj oldalain, rendezései országos visszhangra találtak, festményei már főiskolásként megtalálták az utat a kiállítások paravánjaira. A Sárkány-tanszék világmegváltó akváriumát úgy őrzi Zoltánfy pompás festménye, mint a Vezuv lávája Pompej örökre megkövült városát.

Olvasom, hogy Che Gevara földi maradványait szülőhelyén kívánják újratemetni: hogy remény van arra, ismét összeáll egy koncert erejéig a Beatles három élő tagja; hogy a párizsi diákvezérek egyike magas köztisztviselő, társa jól menő ügyvédi irodát vezet, tán csak egy-két tékozló fiú nem tért még meg a haza, a ház, az otthon, a társadalom megbocsátó közegébe. De hát mióta világ a világ, ez így van rendjén. Az ifjak lázadnak, megtagadják szüleiket, környezetüket, forradalmi tüzeket gyújtanak lelkükben, utcai tüntetések, nagygyűlések gyújtó hangú szónokai — a felelőtlenség őszinte pajzsával, s a felelősség stafétaként hagyományozódó fegyvereivel. Véletlen-e, hogy Bartók Cantata Profánájának újraértelmezése, a probléma reneszánsza éppen a hatvanas évekre tehető? Amikor kiderült, új viszonyok között ismét végeles és végzetes átváltozásra, szakításra van szükség, ha nem akar elveszni egy generáció. Az elődök, a „szarvasos nemzedéknek” is tisztelt csapat oly korban igyekezett egyszerre magyar lenni és Európához tartozni, amikor erről szólni egyértelmű volt a börtönrácsok négyzetének árnyékával. Csakhogy ez a 68-as generáció már ebbe a rendszerbe született meggyötört és megfélemlített apák, kiszolgáltatott és alapvető jogait vesztett anyák gyermekeként, akik óvodásként megsiratták a Nagy Generalizmus halálát; akik ébredő elmével őrizték meg '56 őszének géppisztolyropogás-nyomait, a Pestről vidékre helyezett árva gyerekek futó barátságait; akiknek öntudatra ébredése egybeesett a hatvanas évek friss léghuzatával, egy mély és mámorító szippantással a nyugati kultúrák és az eltemetett hazai értékek újrafelfedezésének bódulatával. (Arra viszont csak nemrég jöttek rá, micsoda ára volt a Modern festészet kötetnek, a Tüztánc antológia megjelenésének. Szalay Ferenc korszakos Cantata profánájának, Juhász Ferenc Tékozló országának, Szarvas-

énekének vagy József Attila époszáinak. Hogy ezzel együtt törölték ki egy nemzedék tudatából egy tékozló ország tékozló nemzedékének neveit: Faludy Györgytől Határ Győzön át Pierre Székelyig.) Merthogy ez a nemzedék hazugságban nőtt fel, s ha valamit megsejtett az igazságból, vagy nem merte hinni, vagy daccal vállalt ellenzékbe vonult. Mai igazsága megszenvedett hitelesítő pecsét. Megítélni vagy elítélni őket felelőtlenség lenne. Hiszen beleszülettek egy adott társadalomba, kénytelen-kelletlen végigjárták a kiszabott iskolai penzumokat, alkalmazkodtak ősi ideákhoz vagy napi jelzőkarókhoz — személyisége válogatta. Egy biztos: tékozló ország tékozló nemzedéke ez a „nagy generáció”, mely tarisznyájában hiába őrizte a marsallbotot, csak egy huszadik századi új mítosz dadogó körvonalaiba futotta erejéből és lehetőségeiből. Egy új mítosz vállalására, a teremtés büszkségére már nem. Elfogyott ereje, kilúgozták lelkét, megcsúfolták illúzióit, megvámolták reményeit. És az utánuk jövők mindent elsőpró indulata között vergődve menekült olcsó szerelembe, kétéves kalandba, mámorító alkoholba, felelőtlenül vállalt, beláthatatlan következményekkel járó próbálkozásokba, kétéves értékű sikereket aratva, olykor tragédiákba fulladva. Törvényszerű ez? — kérdezhetné bárki. S oly egyszerű volna rámondani: valószínűleg. A dolgok persze ennél sokkal bonyolultabbak. Mindenesetre tény, hogy Veress Miklósnak a múlt heti ÉS-ben szellemes groteszk költeményét olvashattam, hogy Petri Feri hiába kerestem az emlékkiállítás megnyitójának tömegében, hogy Paál István Tiszatáj-béli cikke igencsak szíven ütött, s hogy Zoltánfy Pista barátom meghalt.

A startkőnél, az első és egyetlen verseny pistolydörrenésénél még nem tudható, sprintszám-e vagy hosszútávutazás az élet. Zoltánfy életének példája nagy tanulság: úgy kell élni, hogy alkalmas legyen a maratoni távra, s úgy kell dolgozni, mintha tudnám, minden munka az utolsó, a megismételhetetlen.

II.

Karácsony van. A szeretet, a család, a békesség, az igazságosság és szabadság ünnepe. Csupa olyan szép fogalom süritménye, mely Zoltánfy Istvánnak fővállalt festői programja volt. Talán ezért is rítt ki kortársai közül, tán ezért is tartották sokan korszerűtlen figurának. A tömegek zajos arcnéklisége ellenében a személyiség méltóságának festője volt: az erőre kapó össznépi brutalitással szemben a szeretetet hirdette; a hétköznapi szürke folyamával az ünnepek szertartásait, életütemét állította szembe; az egymás ellen feszülés helyett a barátság híve volt; az elszabaduló indulatokat nem szerette, a meditáció és tolerancia képviselőjének tartotta magát; a széthulló csa-

ládoknak is az összetartozás, a család szent egysége ideáját hirdette, a generációs összekapcsolódás eszményét mutatta fel; a gesztusoknál többre bicskult a mély gondolatot, az indulatnál a tartós érzelmeket, a hangulatnál a ki-próbált értéket; a divatok olcsó piaci sikerei nem csábították, inkább vállalta a kismesterek méltóságát, mint a zsonglőrök múlt dicsőségét. Ezért válhatott nemzedéke és kora kiemelkedő mesterévé, képzőművészévé.

Már első festményein is többre vállalkozott, mint akár a valóságábrázolás szikár szolgálisa, akár az avantgárd népszerű bravúrai. Programot és mércét állított maga elé. S ez a festői és emberi élethivatás a hajlékonyság idején, az alkalmazkodásra készítő és alattvalói hűségre építő korában majdhogynem eretneknek tűnt. S hogy mégsem lehetett lesöpörni, azt éppen a tehetség és eredetiség kikezdetlenül billoga vigyázta. Mert Zoltánfy István, miközben naponta a tükörbe nézett, nemcsak saját vonásait festette önvizsgáló szigorral, kegyetlen szellemi és festői szikével, de korának problémáit is vallatószerűbe ültette, s valamennyiünknek föltette a gyakorta kínzó kérdést: Mi helyünk a világban?! Abban a világban, melyet örököltünk, melyet köteletségünk a magunk képére formálni, s amelyet át kell adni örökök az utánunk jövőknek. Ez a folytonos kontinuitásélmény nyomta rá bélyegét Zoltánfy egész munkásságára. Számára a művészettörténet nem felmondandó lecke, hanem napi megmértetés; a történelem nem események véletlen sorozata, hanem újlag bonckés alá veendő példatár; számára az irodalom nem szórakoztató mulatság, hanem folyamatos önkontroll; neki a művészet nem felöltő, hanem éppen lemezletlenítő, önkínzó vállalkozás.

Nem véletlen, hogy éppen a trecento korának kiemelkedő mestereit választotta példaképül. Éppen őket — Jan van Eyk-et, Giotto-t, Piero della Francesca-t, Filippo Lippi-t, Fra Angelico-t, Memling-et, id. Peter Brueghel-t, Hieronymus Bosch-t, Grünewaldot — hiszen ők egyrészt alázatos mesterei, kézműves krónikásai voltak koruknak, részint bennük szárnyalt legmagasabbra a lélek szabadsága, bennük ért csúcsaira a fantázia gondolati praesztizsrealizmusa, minden művészi vállalkozás rugója. S az sem lehet csupán a véletlen műve, hogy elképzeléseihez a középkori szárnyalt ábrákhoz, az ikonostázok soktétéles elbeszélő műfajaiban lelt formákra. Az ünnepélyesség, a tisztelet, az áhitat olyan élményei az embernek, melyek kijelölnek a pirostűz napokat az évek szürke tengeréből, mely összehozza a régmúltat, mely összeköti a lelkeket. S ezeket hiányolta Zoltánfy István, ezekért igyekezett színeket, formákat, figurákkal, képreghényeszerű felnőtt-mesékkel szót emelni. A családot az emberiség fennmaradásának letéteményeseként tisztelte. Olyan korban, amikor a válások lázgörbéje a legma-

HÁROM TÖREDÉK ZOLTÁNFY ISTVÁN EMLÉKKIÁLLÍTÁSA KAPCSÁN

7. Mondom néktek, hogy ily módon nagyobb öröm lesz a mennyben egy megtérő bűnösön, hogynem kilenczvenkilencz igaz emberen, akinek nincs szüksége megtérésre.

24. Mert ez az én fiam meghalt, és feltámadott; elveszett és megtaláltatott. Kezdenék ezért vigadni.

(Lukács evangélioma, 15. rész)

Miért legyek én tisztességes? Kiteritenek ügyis!
Miért ne legyek tisztességes! Kiteritenek ügyis.

(József Attila: Két hexameter)

Legyek kismester inkább, dolgozta
Ki ha-mit tesz, tisztességgel csinálja
Mintsem titánok zagva, pofatépő
Ál-egekig sötétlő paródiája.

(Csanádi Imre)

III.

élünk. Meg vagyok arról győződve, hogy a legbonyolultabb körülmények között is a kiértelt értékre szavazna Zoltánfy István. A hit erejére, a békesség-óhajására, a szeretet összekötő szálaira, a tékozló fiúk megtérési esélyeire, a friss kenyérre és a vizezeten borra. Ezen a karácsony az első falat kenyér, és az első korty bor emlékeztessen bennünket azokra, akik égi mezőkön vigyázzák lépéseinket.

A töredék és a torzó között talán az a különbség, hogy a töredék az egésznek csupán egy részletét képes felidézni, a torzó viszont hiányával együtt az egész megtestesítője. A modern korpuszokon nem hiányoljuk a végtagokat, a milói Vénusz karok nélkül is tudna ölelni. Viszont a tolokocsiban szenvedő gyermek látványa szánalmat kelt, egy baleset véres torzója megborgoztat. A művészet és valóság különböző dimenziói másként érintenek meg bennünket. Ami a mindennapok valóságában elfogadhatatlan tragédia, az a művészet emelkedett szférájában katartikus élmény. Zoltánfy István művészete torzovoltában is teljesnek tekinthető, kettőtörtségében is sugallja egy teljes emberi élet nagyszerűségét, egy tudatos művészpálya elhivatottságát. A maradandóság aranyfedezete, hogy festészetében sohasem az indulat, hanem a gondolat diadalmaskodott, hogy a hangulatoknál mindig többre becsülte az érzelmeiket. Ehhez a gondolati szürrealizmushoz és kiértelt érzelmvilághoz nagyon is adekvát kifejezőmódot fejlesztett ki magának. Elemeit, motívumait — legyenek azok korareneszánsz festői élmények jelképpé emelt részletei, vándorfotográfusok képeinek darabjai, régi tárgyak vagy egyszerűen csak festőszerszámai — úgy tudta szintetizálni, olyan egy-egybe tudta ötvözni, hogy éppen ebből az ötvözetből alakult az a nagy oeuvre, melyet Zoltánfy művészetének nevezhetünk.

Akit negyvennégy évesen az értelmetlen halál ragad el, nem kaphat feloldozást. Zoltánfyt sem volt időnk búcsúztatni. Távozása tragikusan gyors és váratlan. Így hát számon kell kérnünk tőle adósságait: azokat a képeket, melyeket oly régóta dédelgett, azokat a palackpostákat, amelyeket még vízbe dobni sem volt ideje, az elmaradt kézfogásokat, öleléseket, viszlátokat...

Midőn ezt írtam, december 18-ának éjszakáján különös dolog történt. Egyszerre csak villámok hasították a téli éjszakát, hatalmas dörrenésekkel vihar söpört végig a városban. Decemberi zivatar. Éppoly hihetetlen, minthogy Zoltánfy nincs közöttünk, s éppoly valóság, minthogy már sohasem ül le velünk a Sárkány asztalához. S erre nem győgír, hogy ez a mai már nem az a Sárkány. Nincs meg a pult fölötti nagy tükör, átalakult a berendezés, más a közönség... Sovány vigasz!

TANDI LAJOS